

УДК 339.543

JEL Classification: O11; E6

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008093>

**О. М. САМЕДОВА, кандидат економічних наук
А. С. НАБІЄВ**

Формування макроекономічних пропорцій в нових умовах господарювання

Мета статті - розглянути питання формування макроекономічних пропорцій в умовах становлення нових економічних відносин.

Методика дослідження. Використано праці класиків економічної науки, сучасні дослідження іноземних вчених-економістів, наукові розробки вітчизняних учених, рішення й укази уряду Азербайджанської Республіки щодо вдосконалення структури економіки та підвищення її ефективності.

Результати дослідження. Теоретико-методично обґрунтовано взаємозв'язок економічних і соціальних ознак макроекономічних пропорцій, що формується в нових умовах господарювання. Охарактеризовано сутність утворення макроекономічних пропорцій як функціональної основи побудови соціально орієнтованої економіки.

Елементи наукової новизни. Розглянуто процес формування первинних доходів у період трансформації, рівень і динаміку оплати праці й ВВП, тенденції зміни співвідношення заробітної плати і продуктивності праці, а також прибутку у вартісній і галузевій структурі ВВП, проаналізовано макроекономічні показники ефективності національної економіки.

Практична значущість. Результати дослідження можуть використовуватися для обґрунтування соціальної й економічної ефективності, пов'язаної з утворенням макроекономічних пропорцій національної економіки у трансформаційний період та результативністю діяльності промислових підприємств. *Бібліогр.:* 17.

Ключові слова: економіка; держава; національна економіка, міжнародний форум; підприємництво; підприємства.

Самедова Офелія Музаффар кизи - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, Мінгечаурський державний університет (Азербайджанська Республіка, 4500, м. Мінгечаур, вул. Д. Алієва, 21А)

E-mail: fizuli.ekonomist@gmail.com

Набієв Алі Сададин огли - магістр, Мінгечаурський державний університет (Азербайджанська Республіка, 4500, м. Мінгечаур, вул. Д. Алієва, 21А)

E-mail: fizuli.ekonomist@gmail.com

Постановка проблеми. На прикладі Азербайджанської Республіки досліджується національна проблема економічної науки - формування макроекономічних пропорцій в умовах становлення нових економічних відносин, вивчається коло актуальних питань, пов'язаних з утворенням макроекономічних пропорцій національної економіки в нових умовах, аналізується процес формування макроекономічних пропорцій на стадіях виробництва, розподілу і використання результатів суспільного виробництва в період переходу до ринкової економіки.

Економіка за своєю суттю, а трансформована економіка особливо - це багате і складне різноманіття суперечливо взаємодіючих тенденцій. У системі цих тенденцій наявні позитивні й негативні, об'єктивні та суб'єк-

тивні, стійкі й мінливі, взаємодія яких у кожній країні характеризує особливості її економічної динаміки, пов'язаної із сучасним рівнем розвитку виробничих відносин [3, 4].

Серед проблем, з якими зіткнулася сучасна економічна теорія і практика, трансформація економіки до ринкових відносин посідає особливе місце. Перехід до ринкових відносин супроводжується глибокими системними перетвореннями в усіх рівнях і сферах економічної життєдіяльності, націлених на формування демократичного суспільства. Поступальний розвиток економіки передбачає як одну з основних умов досягнення збалансованості макроекономічних пропорцій. Забезпечення збалансованості макроекономічних пропорцій не самоціль економічного розвитку, нею є підвищення рівня та якості життя населення країни на основі зростання ефективності національної економіки. Між засобом і метою економіч-

© О. М. Самедова, А. С. Набієв, 2020

ного розвитку існує просторова і часова невідповідність. Процес вирішення цієї невідповідності за своїм змістом творчий, якщо не обмежується кількісними характеристиками, а позначається на поліпшенні якісних параметрів і завершується соціальними успіхами. Усі ці процеси відбиваються на показниках макроекономічної динаміки і збалансованому або розбалансованому співвідношенні загальноекономічних пропорцій народного господарства країни [5, 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні проблеми збалансованості закладено принципи формування економічних пропорцій, починаючи від діалектики Г. Гегеля, теоретичних положень А. Сміта, Д. Рікардо, Н. Тусі, П. Паретто, А. Сена, К. Маркса, В. Леніна, П. Друккера, В. Д. Белла, К. Макконелла і С. Брю, М. Портера, Л. Ерхарда, М. Аллі, Л. Рубенштейна, В. Кириченко, Р. Євстигнєєва, Н.М. Мустафаєва, Ф.А. Мамедова та ін.

Сучасні соціально-економічні відносини надто ускладнилися, тому для їхнього розуміння необхідно виявити основні тенденції, що визначають їх еволюцію в перспективі. Підґрунтям розкриття сутності економічних відносин національної економіки як сукупності структурних і факторних підходів для досягнення стратегічних цілей став системний підхід, який дозволив проаналізувати не тільки сучасний стан і динаміку формування макропропорцій, а й виявити загальні закономірності та специфічні особливості економічної динаміки в трансформаційний період [8, 10].

Мета статті - розглянути проблему формування макроекономічних пропорцій в умовах становлення нових економічних відносин.

Виклад основних результатів дослідження. Проблеми ринкової трансформації необхідно вирішувати з урахуванням часових і просторових особливостей. Це один з основних методологічних принципів дослідження проблем трансформаційного періоду на макроекономічному рівні. На цьому рівні є можливість узагальнено охарактеризувати результати функціонування економіки республіки, відобразити сформовані пропорції між сферами і галузями народного господарства, в процесі виробництва, розподілу, використання складових частин суспільного виробництва, виявляти відтворювальні тенденції, а також підсумки соціаль-

ного розвитку та ефективність участі в міжнародному поділі праці. Варто зазначити, що масштабність і структура досліджуваних проблем спрямовані на один із складних періодів у економічній динаміці, що розпочався з набуття державної незалежності, процесу формування економічної самостійності. У період трансформації відтворювальна, галузева і соціальна структури економіки республіки зазнали значних змін. Процеси набуття економічної самостійності, переходу до ринкової економіки і входження на нових засадах у загальносвітову економічну систему відбувалися паралельно в єдиному трансформаційному періоді. Дослідження перетворювальних процесів ґрунтувалося на допущенні таких методологічних принципів, як мінливість соціально-економічних процесів, багатоваріантність, зворотність, циклічний характер, непередбачуваність, залежність від суб'єктивних факторів, не другорядне значення й соціальних чинників економічного розвитку в діалектично взаємозалежній системі [15, 16].

Дослідження динаміки макроекономічних пропорцій, галузевої структури виробничої та невиробничої сфер, аналіз зрушень у відтворювальній структурі виявляють тенденції структурних зрушень та їхній вплив на соціальні наслідки. Стан формування макроекономічних пропорцій в трансформаційний період дає змогу визначити і прогнозувати основні тенденції розвитку національної економіки, темпи її розвитку в майбутньому періоді, передбачити негативні наслідки, можливості їх усунення, а також сприяти наближенню до більш розвиненого ступеня ринкової економіки і входження у світову господарську систему на взаємовигідних умовах. Дослідження динаміки й структури формування макроекономічних пропорцій сприяє прийняттю виважених рішень щодо визначення стратегічних напрямів внутрішньо-економічних і зовнішньо-економічних орієнтирів на основі загальнотеоретичних положень і національних особливостей економіки, що розвивається [14, 17].

Економічна ізоляція, як раніше, в умовах глобалізації практично вже неможлива, оскільки позбавляє економіку країни прогресивного розвитку з використанням переваг міжнародного поділу праці. У теперішній період, незважаючи на розширення сфери зовнішньополітичної діяльності, участі республіки у світовій господарській системі,

притаманний однобічний характер. Проте уряд Азербайджану націлений на побудову нової економічної системи, корінні перетворення у відносинах власності, створення необхідної правової бази, проведення економічних реформ, перетворення соціальної системи, координування зовнішньоекономічних зв'язків тощо.

Однак аналіз фактичного економічного становища на цьому етапі реформування вказує не тільки на досягнення певних позитивних результатів щодо встановлення макроекономічної стабілізації, пришвидшення темпів економічного зростання, зниження дефіциту державного бюджету та інфляції, деяких успіхів у соціальній сфері. Проте також і на збереження макроекономічних диспропорцій, що мають у своїй основі відсталу галузеву структуру та слабку систему мотивацій [9, 11].

Трансформаційні процеси в Азербайджанській Республіці зумовлені об'єктивними і суб'єктивними, внутрішніми та зовнішніми факторами, які зародилися в передкризовому періоді й проявляються на сучасному етапі. Перехідна економіка, за визначенням, непрямолінійна і не може бути представлена односпрямованою тенденцією. Відмітною рисою тут слід вказати можливість на основі конкретної статистики аналізувати динаміку основних макроекономічних показників у трансформаційний період у безпосередньому зв'язку з проблемами галузевої і вартісної структури валового внутрішнього продукту, народногосподарською й галузевою ефективністю національної економіки, продуктивністю праці, зайнятістю, системою економічних інтересів, динамікою оплати праці, нормою прибутку, зі співвідношеннями, що розподіляються і використовуються частинами ВВП країни [7, 1].

Динамізм економічного і соціального розвитку, глибокі якісні й кількісні зміни у структурі народного господарства, можливості ефективнішого використання природно-сировинних, трудових, фінансових ресурсів вимагають розгортання наукових економічних досліджень з проблем самостійної економіки, темпів і пропорцій економічного розвитку у взаємопов'язаній системі економічних інтересів на різних стадіях міжнародного поділу праці. Проблеми економічного розвитку, формування пропорцій на різних рівнях й етапах суспільно-економічного зро-

стання були предметом уваги й іноземних вчених-економістів [2].

Їхні дослідження мають важливе наукове і практичне значення щодо послідовного аналізу передперебудовного, трансформаційного і перспективного періодів розвитку економіки республіки. Разом із тим, не применшуючи значення і рівня наявних наукових розробок, зазначимо, що під час дослідження кола порушених питань, їх послідовність, структура, своєрідність підходу, аналізовані періоди поглибленого підходу з урахуванням національних особливостей.

У зв'язку з цим проведено дослідження є спробою пошуку способів оцінки розвитку національної економіки в сучасний період, для чого було розглянуто соціально-економічні передумови переходу республіки до ринкової системи господарювання, вивчено теоретико-методологічні проблеми трансформації відтворювальних пропорцій національної економіки, досліджено взаємозв'язок системи інтересів, пропорцій і протиріч у трансформаційній економіці, відображено зміст національного інтересу, проаналізовано співвідношення проміжного продукту і доданої вартості як співвідношення уречевленої і живої праці, досліджено динаміку виробничо-інвестиційної структури та її вплив на рівень розвитку національної економіки, розраховано структуру ресурсовидобувних і ресурсообробних галузей народного господарства; проаналізовано динаміку галузевої структури національної економіки з виявленням у ній ролі доданої вартості і проміжного споживання, визначено динаміку оплати праці у ВВП і розраховано її прогнозовану зміну; досліджено тенденцію співвідношення заробітної плати і продуктивності праці в республіці у період трансформації; вивчено галузеву структуру прибутку, її норму за сферами економічної діяльності та частки в розподіленому ВВП, вказано її галузеву диференціацію на користь ресурсодобувних і комерційно-посередницьких галузей; проведено розрахунки показників ефективності національної економіки у сферах економічної діяльності із застосуванням валової доданої вартості, чистого прибутку, досліджено їх особливості, притаманні галузевій диференціації; розглянуто значення накопичень, починаючи з первісного нагромадження капіталу, частки і структури накопичень у трансформаційний період, їх зв'язок з обсягом і динамікою споживаної частини у використаному ВВП республіки; досліджено динаміку і струк-

туру споживання у ВВП, розглянуто взаємозв'язок потреб і рівня споживання. Також їхній вплив на зміну внутрішнього ринку, підвищення якості та рівня життя населення республіки у трансформаційний період, в якому поєднуються позитивні показники ресурсного значення і негативні тенденції структурного та інвестиційного характеру [16].

Висновки. В результаті дослідження теоретичних положень трансформаційної теорії, на прикладі Азербайджанської Республіки були розглянуті передумови переходу до ринкових відносин. Досліджена методологія

трансформації відтворювальних пропорцій економіки, включаючи підхід із допущенням нелінійності, циклічності, непередбачуваності економічної динаміки, впливу суб'єктивних чинників, а також врахування соціальних пріоритетів. Це дало змогу сформулювати основні напрями сталого розвитку через вдосконалення структури виробництва, розподілу і використання ВВП, поліпшення динаміки макропропорцій, підвищення ефективності громадського виробництва на основі реального задіяння мотиваційних принципів ринкової економіки.

Список бібліографічних посилань

1. Абалкин Л. И. Размышления о стратегии и тактике экономической реформы. *Вопросы экономики*. 1993. № 2. С. 4-11.
2. Allais M. L'impot sur le capital et la reforme monetaire. Paris: Hermann, 1977.
3. Ачаповская, М. З. Экономическая теория. Минск : ФУ Аинформ, 2010. 431 с.
4. Глобальное экономическое регулирование : учебник / В. П. Зувев [и др.]. Москва : Магистр, 2011. 573 с.
5. Елисеев А. С. Экономика : бизнес-курс МВА : учебник ; 3-е изд. Москва : Дашков и К, 2015. 498 с.
6. Ивашковский С. Н. Экономика для менеджеров: микро- и макроуровень : учебное пособие ; РАНХиГС при Президенте РФ. [7-е изд., испр.]. Москва : Дело, 2014. 438 с.
7. Кириченко В. Н. Рыночная трансформация экономики: теория и опыт. *Российский экономический журнал*. 2000. № 11-12. С. 34-37.
8. Кудров В. М. Мировая экономика: социально-экономические модели развития : учебное пособие ; Государственный университет - Высшая школа экономики, Факультет мировой экономики и мировой политики. Москва : Инфра-М, 2015. 400 с.
9. Мустафаева Н. М. Формирование макроэкономических пропорций в трансформируемой экономике. Баку : Элм, 2005. 276 с.
10. Обновленный макроэкономический прогноз. URL : <http://www.nv-online.info/by/743/economics/127891/>. - Дата доступа : 20.04.2017.
11. Jonn Sloman, çev: Çakmak A., Mikro İktisat, Bilim teknik.
12. Kahneman Daniel. "Mars of Bounded Rationality" Psychology for Behavioral Economics. *American Economic Review*. 2003. Vol. 93. No. 5, December. P. 1449-1475.
13. McConnell. Principles of Economics, McGraw-Hill Irwin, 2002.
14. Türkay O. İktisat Teorisine Giriş. *İmaj yayınevi*. Ankara, 2010.
15. Данные и исследования. URL : www.worldbank.org/eca/Russian/data/
16. The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. URL : www.azstat.gov.az/
17. Рейтинг стран. URL : www/Russian.doingbusiness.org/rankings.

References

1. Abalkin, L.I. (1993). Razmyshleniya o strategii i taktike jekonomicheskoy reformy [Reflections about strategy and tactic of economic reform]. *Voprosy jekonomiki*, 2, pp. 4-11 [In Russian].
2. Allais, M. (1977). L'impot sur le capital et la reforme monetaire. Paris: Hermann [In French].
3. Achapovskaja, M.Z. (2010). Jekonomicheskaja teorija [Economic theory]. Minsk: FU Ainform [In Russian].
4. Zuev, V.P. et al. (2011). Global'noe jekonomicheskoe regulirovanie: uchebnik [Global economic regulation: textbook]. Moskva: Magistr [In Russian].
5. Eliseev, A.S. (2015). Jekonomika: biznes-kurs MVA: uchebnik [Economics: MBA business course: textbook]. Moskva: Dashkov i K [In Russian].
6. Ivashkovskij, S.N. (2014). Jekonomika dlja menedzherov: mikro- i makrouroven': uchebnoe posobie [Economics for managers: micro and macro level: textbook]. Moskva : Delo [In Russian].
7. Kirichenko, V.N. (2000). Rynohnaja transformacija jekonomiki: teorija i opyt [Market transformation of the economy: theory and experience]. *Rossijskij jekonomicheskij zhurnal*, 11-12, pp. 34-3 [In Russian].
8. Kudrov, V.M. (2015). Mirovaja jekonomika: social'no-jekonomicheskije modeli razvitija: uchebnoe posobie [World Economy: Socio-Economic Models of Development: Study Guide]. Gosudarstvennyj universitet - Vysshaja shkola jekonomiki, Fakultet mirovoj jekonomiki i mirovoj politiki. Moskva: Magistr: INFRA-M [In Russian].
9. Mustafaeva, N.M. (2005). Formirovanie makrojekonomicheskijh proporcij v transformiruemoj jekonomike [Formation of macroeconomic proportions in the transforming economy]. Baku: Jelm [In Russian].
10. Obnovlennyj makrojekonomicheskij prognoz [Updated macroeconomic forecast]. (2017). Retrieved from: <http://www.nv-online.info/by/743/economics/127891/> [In Russian].
11. Sloman, Jonn et al. Mikro İktisat, Bilim teknik [Microeconomics, Science and Technology]. A. Çakmak (Trans.). [In Turkish].
12. Kahneman, Daniel (2003). Mars of Bounded Rationality Psychology for Behavioral Economics. *American Economic Review*, vol. 93 (5), pp. 1449-1475 [In English].
13. McConnell, C. (2002). Principles of Economics. New York: McGraw-Hill Irwin [In English].
14. Türkay, O. (2010). İktisat Teorisine Giriş [Introduction to Economic Theory]. *İmaj yayınevi*. Ankara [In Turkish].
15. Dannye i issledovanija. Retrieved from: www.worldbank.org/eca/Russian/data/ [In Russian].
16. The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. Retrieved from: www.azstat.gov.az/ [In English].
17. Rejting stran. Retrieved from: www/Russian.doingbusiness.org/rankings [In Russian].

Samedova O. M., Nabiyev A. S. The formation of macroeconomic proportions in the new economic conditions

The purpose of the article is to explore the issue of the formation of macroeconomic proportions in the conditions of the shaping of new economic relations.

Research methods. The works of the classics of economic science, modern research of foreign scientists-economists, scientific developments of domestic scientists, decisions and decrees of the government of the Republic of Azerbaijan on improving the structure of the economy and increasing its efficiency are used.

Research results. The interrelation of economic and social links of macroeconomic proportions is theoretically and methodologically substantiated. The essence of the formation of macroeconomic proportions as a functional basis for building a socially oriented economy is characterized.

Scientific novelty. The process of formation of primary income during the transformation period, the level and dynamics of wages and GDP, trends in the ratio of wages and labor productivity, as well as profits in the value and sectoral structure of GDP are considered, macroeconomic indicators of the efficiency of the national economy are analyzed.

Practical significance. The research results can be used to substantiate social and economic efficiency associated with the formation of macroeconomic proportions of the national economy during the transformation period and the performance of industrial enterprises. Refs.: 17.

Keywords: economy; state; national economy; international forum; entrepreneurship; enterprises.

Samedova Ofelija Muzaffar kyzy - candidate of economic sciences, associate professor (docent) of the department of economics, Mingachevir State University (21A, D. Aliiev St., Mingachevir, The Republic of Azerbaijan, 4500)

E-mail: fizuli.ekonomist@gmail.com

Nabiev Ali Sadadin ogly - master, Mingachevir State University (21A, D. Aliiev St., Mingachevir, The Republic of Azerbaijan, 4500)

E-mail: fizuli.ekonomist@gmail.com

Самедова О. М., Набиев А. С. Формирование макроэкономических пропорций в новых условиях хозяйствования

Цель статьи - рассмотреть проблему формирования макроэкономических пропорций в условиях становления новых экономических отношений.

Методика исследования использованы труды классиков экономической науки, современные исследования ученых-экономистов, научные разработки отечественных ученых, решения и указы правительства Азербайджанской Республики по совершенствованию структуры экономики и повышению ее эффективности.

Результаты исследования. Теоретико-методически обоснована взаимосвязь экономических и социальных признаков макроэкономических пропорций, формируемых в новых условиях хозяйствования. Охарактеризована сущность образования макроэкономических пропорций как функциональной основы построения социально ориентированной экономики.

Элементы научной новизны. Рассмотрены процесс формирования первичных доходов в период трансформации, уровень и динамику оплаты труда и ВВП, тенденции изменения соотношения заработной платы и производительность труда, а также прибыли в стоимостной и отраслевой структуре ВВП, проанализированы макроэкономические показатели эффективности национальной экономики.

Практическая значимость. Результаты исследования могут использоваться для обоснования социальной и экономической эффективности, связанных с образованием макроэкономических пропорций национальной экономики в трансформационный период и результативностью деятельности промышленных предприятий. Библиогр.: 17.

Ключевые слова: экономика; государство; национальная экономика, международный форум; предпринимательство; предприятия.

Самедова Офелия Музаффар кызы - кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, Мингечаурский государственный университет (Азербайджанская Республика, 4500, г. Мингечаур, ул. Д. Алиева, 21А)

E-mail: fizuli.ekonomist@gmail.com

Набиев Али Сададин оглы - магистр, Мингечаурский государственный университет (Азербайджанская Республика, 4500, г. Мингечаур, ул. Д. Алиева, 21А)

E-mail: fizuli.ekonomist@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 24.07.2020 р.

Фахове рецензування: 28.07.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Самедова О. М., Набиев А. С. Формування макроекономічних пропорцій в нових умовах господарювання. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 93 – 97. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008093>

Samedova, O.M. & Nabiyev, A.S. (2020). Formuvannia makroekonomichnykh proportsii v novykh umovakh hospodariuvannia [The formation of macroeconomic proportions in the new economic conditions]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 93 – 97 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008093>

* * *